OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi9!

Nejlepší vynálezy lidstva: papír, tužka a písmo, právě v digitální době

Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.

KATEDRA BOHEMISTIKY, ÚSTAV SLAVISTIKY, VÍDEŇSKÁ UNIVERZITA

Kontakt: marketa.schuerz.pochylova@univie.ac.at

Motivace k sepsání příspěvku

- Tento příspěvek upozorňuje na vědecky podloženou skutečnost, že psaní rukou je pro vývoj dítěte nenahraditelné.
- K bádání o tomto tématu nás přivedly články o reformách finského školství (2015–2016). Reformy řešily různé problémy ve vzdělávání. Nás zaujalo téma vázaného a nevázaného písma a to, zda se má na školách vůbec ještě vyučovat, když v dospělosti stejně všichni píšou na počítači. Podobné úvahy zaznívaly i v dalších severských zemích, také v některých zemích západní Evropy, např. v různých částech Německa nebo ve Francii.
- Výsledek těchto reforem vedl k několika důležitým změnám, např. se zjednodušilo písmo, přešlo se od vázaného k nevázanému. Psané vázané písmo přestalo být součástí osnov na všech (finských) školách, pouze na některých zůstalo jako dobrovolná aktivita.
- Na druhou stranu předpovědi o úplné digitalizaci na úkor ručního psaní se k prospěchu žáků a jejich vývoje nenaplnily, stále se vyučuje psací písmo nevázané.
- V průběhu deseti let je zřejmé, že proběhla nadměrná digitalizace i na nejnižších stupních škol. Psaní na počítači postupně vytlačuje psaní rukou i v nejnižších ročnících, ruší se papírové učebnice, knihovny, tabule jsou nahrazeny monitory počítačů.

Po letech zkoumání se ukazují negativní dopady digitalizace na žactvo

- Alarmující je zhoršení kognitivních schopností a paměti:

horší pamatování textu i chápání obsahu, nedostatečná orientace v textu, problémy se sledováním dějové linky, pokles slovní zásoby.

- Žáci i na nejnižších stupních používají umělou inteligenci k vypracování domácích úkolů, k zápisu čtenářských deníků, k tvorbě referátů či slohových prací.
- Z výuky se vytrácejí aktivity, které trénují paměť a vlastní kreativitu: recitace básní zpaměti, texty písní, letopočty, přísloví, vlastní tvorba.
- Pro učitele je stále těžší motivovat žáka, aby si něco zapamatoval, když ví, že si všechno může najít na internetu.

- Zajímalo nás, jaké postavení má psací písmo v Rakousku a v České republice.

Situace v Rakousku, ve Vídni

- Vázané písmo je součástí osnov v prvních dvou letech na prvním stupni základní školy, má pevné postavení ve vzdělávacím systému. Od vázaného písma se v Rakousku, stejně jako v Česku, nikdy neupustilo.
- Učitel si může vybrat, kterým typem písma začne, písmo vázané a nevázané by se nemělo míchat, v některých školách se učí pouze písmo vázané.
- Každý typ písma má své výhody a nevýhody.
- Po prvních dvou letech by měl žák zvládnout minimálně jeden typ psacího písma, aby mohl rozvinout svůj individuální rukopis.
- Hlavním kritériem je čitelnost, rychlost.
- Na prvním stupni, některé školy i na vyšším stupni, hodnotí celkovou úpravu textu, vzhled sešitu, zápisků.

České děti ve škole Komenský a v kurzu češtiny pro rodilé mluvčí

- Škola Komenský vychovává své žáky už od mateřské školy. V letošním roce slaví už 154 let.
- Pro většinu žáků je čeština prvním jazykem, pro některé slovenština, němčina a další jazyky.
- Osnovy školy vychází z osnov rakouského školství, tedy i volba typu písma podléhá rakouským pravidlům. Pro češtinu se vytváří speciální varianta, tj. rakouské písmo s českými diakritickými znaménky (s háčky, čárkami a kroužky).
- V kurzu češtiny pro rodilé mluvčí (1. až 4. třída základní školy) nastává specifická situace, protože děti přichází z různých škol, s různým typem písma a v různých ročnících.
- Cíl kurzu: všestranný rozvoj jazykových kompetencí žáka, rozvoj psaného projevu, snaha podpořit variantu písma, která se vyučuje na dané rakouské škole (vázanou, nevázanou). Vázané písmo se žákům moc líbí, bohužel ho umí přečíst pouze ti, kteří se ho naučili.
- Typické chyby: psaní velkých písmen u všech podstatných jmen, i když není slovo na začátku věty, např. Ten můj Pes..., Stála tam velká Židle...; vynechávání délky samohlásek, přepisování českých slov německým pravopisem, např. schiroký, schnek, zwieře, wiďet, zitron nebo zápis českých slov bez znalosti pravidel asimilace znělosti, např.: dup (strom), kref, japko.

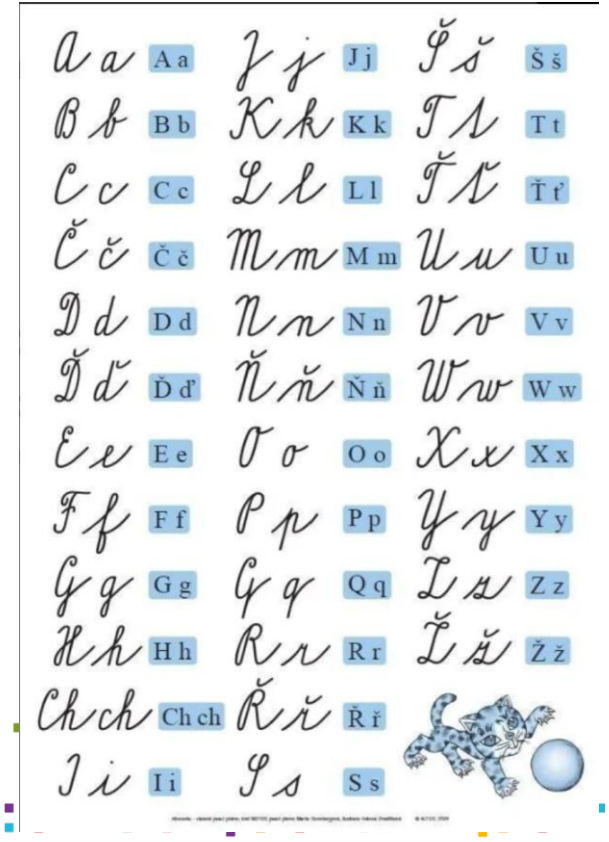
OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi9!

Porovnání písma
rakouského a českého vázaného a nevázaného

Österreichische Schulschrift
1995

ä b c d e f g h i j k l m n
ö p qu r r s ß t ü v w x y z
Ä B C D E F G H I J K L
M N Ö P Qu R S T Ü V W
X Y Z . : ! ? ; , ' „ " - – ( )
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ukázka vázaného písma české žákyně ve Vídni

Ž ž
Ž̌ ž̌

Žížalička Boženka
má růžovou mašli.
Povídala Růženka,
že ji včera našli.

žena, žena, žena,

žárovka, žárovka,

župan, župan, župan,

žloutek, žloutek, žloutek,

žvýkat, žvýkat, žvýkat,

žebřík, žebřík, žebřík,

Věty přečti a přepiš psacím písmem. Trénuj jako diktát!

Michal seje hrách.

To je naše chata.

Jáchym je chytrý.

Auto jede rychle.

Michal seje hrách.

To je naše chata.

Jáchym je chytrý.

Auto jede rychle.

Písmo vázané, nevázané, psaní na počítači

- Psaní rukou podporuje rozvoj jemné motoriky a rozvíjí svaly ruky, propojuje koordinaci oka a ruky.
- Vázané písmo vyžaduje šikovnost, soustředění, orientaci v prostoru. Kdo se naučí vázané písmo, nemá problém přejít na písmo nevázané. V pozdějším věku umí přečíst starší rukopisy psané vázaným písmem, korespondenci svých předků, zápisy v kronikách, může čerpat zdroje naší kultury. Vázané písmo v České republice i v Rakousku je stále oblíbené. V ČR v roce 2026 vznikla nová varianta vázaného písma Vividbooks Script Petry Dočekalové (s doložkou MŠMT).

X

- Nevázané psací písmo má v ČR schválenou variantu Comenia Script (ověřovací testy proběhly v letech 2010 až 2012 pod vedením pracovníků PedF UK a pod záštitou MŠMT), písmo je vhodné pro leváky nebo pro žáky se specifickými potřebami. Uvádí se, že při používání se méně deformuje.
- Kdo se od počátku naučí pouze nevázané písmo, může mít problém se čtením písma vázaného (viz odstavec výše).

X

- Děti, které píší pouze na počítači, jsou ochuzené o blahodárné účinky psaní rukou.

Vedle nedostatečně rozvinuté grafomotoriky, mají také horší motorickou obratnost i v běžném životě, navíc mohou řešit problémy s udržením pozornosti, rozvojem závislostí a prokrastinací.

Závěry

- Psaní rukou (také malování) je třeba podporovat na všech vzdělávacích stupních, nutně však na prvním stupni základní školy.
- Při psaní rukou kompletně zapojujeme složité procesy v mozku, zároveň se rozvíjí jemná motorika, aktivují se vizuální, sluchová a hmatová centra (prof. Audrey Van der Meer).
- Nevázaná varianta psacího písma má své zastánce, je schválenou alternativou k písmu vázanému, písmo je vhodné pro všechny, pro které je vázané písmo příliš komplikované, např. pro leváky nebo pro lidi se zdravotními omezeními.
- Látku, kterou si žáci sami zapíší rukou, si také lépe zapamatují.
- Psaní na počítači přináší nejméně benefitů, proto by mělo být přesunuto až do vyšších ročníků základní školy.
- České děti ve Vídni se naučí vázané rakouské písmo s českou diakritikou. Písanky tohoto typu pro své žáky tvoří sami pedagogové.
- Pro kurz češtiny není zásadní, který typ písma dítě používá, podstatné je, že píše rukou, a tak posiluje své kognitivní a senzomotorické dovednosti.
- Jedním z důležitých cílů v kurzu je, aby dítě psalo rádo. Oblíbenou aktivitou je vedení osobního deníku, zápis vlastních myšlenek, rýmovaček, citátů, vtipů. Žáci dokonce používají různé typy písma podle toho, komu je jejich psaný projev určený. Psaní se stává hrou a zábavou.

Zdroje prezentace

- Bednářová, Jiřina, Šmardová, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky.* Praha: Portál, 2025.
- Doležalová, Alena Bára. *Český jazyk 3.* Brno: Nová škola, 2023.
- Hradilová, Darina, Kopečková, Michaela, Svobodová, Jindřiška. *Didaktika češtiny jako cizího a druhého jazyka.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023.
- Konůpková, Monika, Marková, Hana. *Český jazyk 2.* Brno: Nová škola, 2023.
- Mühlhauserová, Hana, Svobodová, Jaromíra. *Živá abeceda.* Brno: Nová škola, 2007.
- Nováková, Jaroslava. *Zralá grafomotorika jako předpoklad pro rozvoj myšlení a (tvůrčího) psaní. IN:* Čechová, Marie; Spěváčková, Martina (eds.). Od praxe k teorii a zpět ve vyučování češtině II. Plzeň, 2021, s. 130–150.
- Romanová, Anna. *Vázané a nevázané písmo na 1. stupni ZŠ a pedagogických fakultách VŠ. Názor učitelů na obě písma z pohledu zkušeného praktika.* Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Praha, 2023. (Diplomová práce).
- Schönfeld, Lorena. *Grafomotorik spielerisch erlernen.* Jemgum: Psiana Verlag, 2024.
- Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce. (Ověřování pod záštitou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.) Praha, 2015. Informace_MSMT_pro_skoly_k_pouzivani_vazaneho_a_nevazaneho_pisma_ve_vyuce.pdf
- F. R. (Ruud) Van der Weel and Audrey L. H. Van der Meer. *Handwriting but not typewriting leads to widespread brain connectivity: a high-density EEG study with implications for the classroom.* Developmental Neuroscience Laboratory, Department of Psychology, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, Norway 2024. Frontiers | Handwriting but not typewriting leads to widespread brain connectivity: a high-density EEG study with implications for the classroom